

Danse- og Musik-historier 2 Pariserpolka i 10 ture af Per Sørensen

Polkaens historie har optaget mange i tidens løb, så der kunne faktisk skrives en hel bog om emnet. Det må dog vente, til tiden tillader det. Denne gang må I nøjes med at læse om oprindelsen - og om Pariserpolka.

Den mest almindelige og romantiske historie om polkaens opståen handler om en bøhmisk bondepige, der opfandt dansen i begyndelsen af 1830'erne, hvorefter den vandrede til balsalene i Europas hovedsteder. Historien var så romantisk, at den endte med at blive en vandrehistorie, hvor den ene efter den anden fortæller har bygget videre på den.

I dag ved man, at polkatrinnen er en videreudvikling af forskellige "tretrin", man har haft allerede i slutningen af 1700-tallet, bl.a. Pas de Bourrée og senere bl.a. den tyske Schottisch¹. Endnu en polka-variant er Hamborger, som rent faktisk kom til Danmark allerede 10-15 år, før vi havde polkaen som begreb.

Den første, af mig kendte, danske historie om polkaens oprindelse stammer fra Københavns Teaterblad 1845² - omskrevet til delvis nudansk:

Polka

På en tid, da denne dans, så at sige, gør epoke i den dansende verden, vil

det måske ikke være ganske uden interesse at erfare noget om polkaens oprindelse og historie. Polkaens hjemstavn er omegnen af Hitschin i Bøhmen og dens egentlige vugge er Woksic, hvor den for omtrent 10 år siden opfandt af en diletant.

Dansen erholdt navnet Polka på grund af det i samme dominerende halvskejt eller halvttrin, af det bøhmiske ord pulka (halvdelen) = pulowie, totiz: kroku. Halvttrinnet er tillige polkaens væsentligste adskillelsestegn fra valsen og galopaden, af hvilke den er en afføding; opfinderen skrev tillige musik til denne dans, og efter ham Hr. Hilmar i Kopidno. I året 1834 blev polkaen optagen med meget bifald på ballerne i Hitschin. Herfra udbredtes den i kort tid over hele Bøhmen. Nogle studenter bragte den til Prag. I Wien blev den først bekendt i året 1839 ved en Hr. Pergler, anfører for et Prager-Musikkorps. Den blev i kort tid så almindelig yndet, at de offentlige steder, hvor den blev udført af de Prager-Musikanter, altid var meget besøgte, og en musikhandler i Wien lod den snart derpå trykke under navnet Pergler=Polka. Af en Prager-Danselærer, Hr. Raab, bragtes den i året 1840 til Paris, og udførtes for første gang på Théâtre de l'Odeon, under stormende bifald. I hvilken grad Polkaen i det sidste forår har vakt opsigt i Paris er

almindelig bekendt, ligesom den kendsgerning, at en stor mængde danselærere i Paris er i den formening, at de forstår at danse den lige så godt som bøhmerne selv. For at følge polkaen skridt for skridt på dens europæiske flugt, bør vi ikke undlade at tilføje, at den just nu er i begreb med at flyve over kanalen, for også i Old-England at vinde borgerret, trods de vanskeligheder og hindringer, alt, hvad der er fremmed, møder der i landet. I det nordlige Tyskland har den allerede længe været bekendt, og den Leipziger "Illustrirte Zeitung" har, for ikke længe siden bragt en ret smuk afbildning af polkaen, således som den danses i Bøhmen. Som bekendt har denne også begyndt at rase hos os, dog ikke i så høj grad, som på andre steder.

For at give eksemplet på, at polkaens historie endte som en romantisk vandrehistorie, skal I her læse, hvad Nationaltidende³ skrev 50 år senere:

Bladet Glos Narodu i Bøhmen har i dansekunstens annaler opsporet at Polka ikke er af polsk oprindelse, som man efter navnet skulle antage. Den første "polka-danserinde" var en Bøhmerinde Hancezla Szlezak. Hun var en ung, blomstrende pige og den ivrigste til at danse i landsbyen Kostelec ved Elben. Da hun engang i året 1830 var samlet med landsby-

ens øvrige ungdom i kroen til dans, blev hun opfordret til at give en solo-dans til bedste. Hun var straks villig og sagde: Jeg vil danse noget for jer, som jeg selv har udtænkt". Så begyndte hun at synge og dreje sig efter teksten i sin sang. Den tilstedeværende landsbyskolelærer ledsagede hendes sang på violinen, og det varede ikke længe, før Hancezlas dans vandt hele Kostelets ungdoms bifald og blev til "Nationaldans". "Hvad hedder den dans?" spurgte man hende en gang. "Pulku" svarede Hancezla, "fordi den danses i halve trin." Af Pulku blev "Polku" og til sidst "Polka", der i 1833 nåede til Prag, i 1839 første gang blev danset i Wien og allerede 1840 henrykkede hele Paris. Hancezla er nu en højt bedaget kvinde omgivet af seks børn og mange børnebørn. Således går tiden.

Der er ikke megen forskel på "de gode historier" i 1890'ernes aviser og så moderne avisers bagsidehistorier.

H. C. Lumbye var en af de første, der spillede og komponerede polkamelodier her hjemme, her er en karikatur fra Dansk Album 1845 - "Nej vil du se mor, nu danse de gud hjælpe mig ned gennem loftet til os".

Det ser ud, som om den dans, der kom til Paris fra Bøhmen, var Polka-runddans, figuren med hæl og tå og den livlige musiktype, der blev til polka, hvorimod de mange andre figurer, der blev heftet på dansen, var koreograferet til Teateret i Paris, hvor der opførtes forskellige figurdanse a la polka - opfundet af forskellige pariserdanselærere. Teater-polkaen var med 10 ture, og den begyndte man således med at undervise i - først i Paris og siden rundt omkring i Europa. Det var dog kun nogle få år, hvorefter man lavede en halveret udgave sådan, at man endte med 5 ture.

Som nævnt i de 2 tekster blev dansen uhyre populær, og der opstod et sandt hysteri omkring dansen, som rundt i Europa blev til begrebet Polkamanien. I Ny Portefeuille bd. 4 1844⁴ kan man læse:

I Paris sælges nu "Polka-halstørklæder, Polka-støvler, Polka-Kjoler, Polka-Schawler ect". Over en Frisørs dør læser man "Coupe de cheveux à la Polka" og en restauratør servere stege med sause à la Polka,...."

Pariserpolkaen kommer også til Danmark, først til København, og siden spredtes den ud over hele landet.

"Fra 1844 averteredes i alle aviser om undervisning i Pariser Polka. I spidsen gik selve forstanderen for det kgl. Teaters danseskole, solodanser Lefebvre, der gav "Séances", hvor han optog i undervisningen "den i Paris o. fl. St. en vogue værende dans "Polka" ganske efter samme musik og med de samme pas (mest brugelig og yndet i det højere dannede selskabsliv)". De kongelige figuranter Ring, Ruff og Nehm fulgte hurtigt efter".

Men også provinsdanselærere tog den på programmet. I Aarhus Stiftstidende 16. april 1846 kan man læse:

Dandse-Information-Anmeldelse. Dandselærer Louis Rehne fra Kbh. er nu ankommen hertil fra Horsens, og agter, strax efter Paaske, at presentere sin circulaire til de ærede Vedkommende. Information vil blive hos Hr. E. N. Kirkerup paa det store Torv - i de nyeste Forandringer, og tillige i den saa yndede Polka, efter lithographerede Figurer fra Kbh. i 10 Afdelinger.

Den tegning, hr. Louis Rehne ville undervise Polka efter, var 10 lithographerede figurer, som egentlig var en nodeforside fra C. C. Lose & Delbanco. Der var altså undervisning i dans, anno 1846, efter en tegneserie!! Se ovenstående⁶:

Louis Rehne, født ca. 1792, var en af Danmarks mange omvandrende danselærere, var vist oprindelig tysk, men annoncerede ofte med "kommer fra København": Han rejste rundt og underviste i dans. Første gang, vi træffer ham, er i en

danselærerannonce fra 1815, og senere kan vi finde ham rundt i mange af de danske provinsbyer. I folketællingen fra 1834 kan vi finde ham i Naskov, hvor han var bosat med kone og 4 børn. Da han blev ældre, flyttede han til Kolding, hvor han havde en datter, der havde en forretning. Det var hårdt at være fattig og uden midler i 1800-tallet, hvor der ikke fandtes socialforsorg af nævneværdig grad, derfor kan vi læse følgende bønsskrift fra Louis Rehne i Aarhus Stiftstidende, den 8. okt. 1861:

Danselærer Louis Rehne har i de 46 aar, hvori han har informeret 7034 Elever, bragt i Erfaring, at jeg – formedelst de mange venskabelige Tilskriffter – staar nu i Bestandig Erindring hos mine højærede, ædle Elever. Mange kunne hjælpe Én! Derfor beder jeg mine ærede elever om et lidet Bidrag af et Par Mark, som for de Ærede dog er intet, og for mig vil udgiøre en betydelig Gjenstand i min nærværende trange og forladte Stilling.

*Kolding, d. 25. septbr. 1861
Louis Rehne*

Om han fik noget ud af sit bønsskrift må stå hen i det uvisse. Han døde d. 30. juli 1864 i Kolding, og i kirkebogen står der, at han var Enkemand, Forsvarsmand og Danselærer i Kolding – 72 år. Som tidligere nævnt var det kun en kort periode, man havde Pariserpolka i 10 ture. Grunden til, at den forsvandt til fordel for den halvrede udgave, må være, at den var for kompliceret at huske. Hvis vi derimod ser lidt på Pariserpolka i

5 ture, så er det netop sådan en, vi har i Hefte III, "Pariserpolka" fra Østjylland. I vort repertoire har vi mange udløbere fra Pariserpolkaen, således er Fandango fra Odsherred ikke en Fandango, men en Pariserpolka-variant. Damernes Fornøjelse fra Fyn og Galopin fra Langeland er ligeledes Pariserpolka-varianter. Den morsomste af alle varianterne er Pariserpolka fra Vendsyssel, den er blevet så forkortet, at der kun er 2 afd. tilbage, nemlig: 1. afd. hæl og tå - 2. afd. polka rundt. Der er langt til de 10 afdelinger af dansen fra Paris; men det tankevækkende er, at det faktisk var den dans, der oprindeligt kom fra Bøhmen, inden den kom vejen rundt om Paris.

Mange andre eksempler kunne gives på varianter af Pariserpolka – prøv selv at finde nogle. I både Sverige, Tyskland og England er det også 10-turs Pariserpolka i starten, men straks derefter den forkortede udgave på 5 ture eller færre – Det er lidt forskelligt, hvilke ture der har overlevet de forskellige steder.

Jeg har prøvet at rekonstruere Pariserpolka i 10 ture og fået den testet i en lille privat og eksklusiv dansestudiekreds, jeg har her i mit område. Som hovedkilde har jeg brugt nodeforsiden fra København – suppleret med franske, svenske, tyske og engelske kilder om Pariserpolka⁷.

Nodeforsiden, som er illustreret her, er fra 1846 og har været brugt til mange, forskellige komponisters polkamelodier, men de første 8 takter af den oprindelige musik findes i selve trykket på nodeforsiden – se forantående billede. Den oprindelige musik i Frankrig

hed "La veritable Polka Parisienne" og er komponeret af Anton Emil Titl (1809-1882). Han var Kapelmester ved Burgtheater i Wien⁸.

Den musik genfindes også i flere, danske spillemandsnodebøger, og jeg har taget musikken fra en nodebog⁹ - håndskrevet i København 1845-48 af den unge Underkorporal Hans Peter Christensen, der her aftjente sin værnepligt. Senere var han husmand og træskomand i Gauerlund ved Fredericia. Når den dances, vil man straks genkende flere af figurerne fra bl.a. Pariserpolka fra Østjylland. Dansen har været i så mange varianter, at man sagtens kan forestille sig andre måder at tolke kildematerialet på; men her kommer mit bud, på de næste sider.

¹ Franz M Böhme "Geschichte des Tanzes in Deutschland" Leipzig 1886 (findes i Pia & Per Sørensens dansearkiv): „Polka wird irrtümlich für einen böhmischen Tanz gehalten, der um 1835 von einer Bauernmagd erfunden worden sei, ist aber in Wahrheit nur ein andere Name für den vorher schon gekannten Schottisch“

² "Polka" i Kjøbenhavns Teaterblad nr. 45 - 14. feb. 1845

³ Nationaltidende 11. feb. 1894

⁴ Her efter den meget spændende artikel af Ole Nørlyng: "Polka Militaire" - Meddelelser fra Dansk Dansehistorisk Arkiv nr. 1 - 1981

⁵ Godtfred Skjerne: H. C. Lumbye og hans samtid - København 1946 - side 131

⁶ Findes i Pia & Per Sørensens dansearkiv

⁷ Eugène Coralli: La Polka - Paris ca. 1843-44 En erfaren Polkør: Polkan sådan den danses I Salongerna - Stockholm 1844 (en delvis oversættelse af den franske: La Polka) Ball-Kalender nach Cellarius - Illustrierter Kalender Leipzig 1849.

The Drawing-Room Polka - The Illustrated London News 11. may 1844

⁸ Henning Urup: Klaversatserne til Polka Militaire..... - Meddelelser fra Dansk Dansehistorisk Arkiv nr. 1 - 1981

⁹ Findes i Pia & Per Sørensens dansearkiv

Pariser Polka

Musical score for Pariser Polka, 40 measures in 2/4 time, key of D major. The score is written in treble clef and consists of ten staves of music. The measures are numbered 1 through 40. The score includes first and second endings for measures 8, 24, and 40. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4.

1 2 3 4

5 6 7 8 8

9 10 11 12 13

14 15 16 17 18 19

20 21 22 23 24 24

25 26 27 28 29

30 31 32 32

33 34 35 36

37 38 39 40 40

Pariserpolka i 10 ture

Opstilling: Parvis alm. enhåndsfatning, begge med den frie hånd i siden

1. tur: (takt 1-8) Promenade. Parret danser fremad med 8 chassétrin begynd med udv. fod. De sammenfattede hænder føres lidt tilbage og frem, alt mens man drejer sig lidt med front imod hinanden og derefter med ryggen til hinanden.

2. tur: (takt 1-8) Alm. fatning. 8 polkatrin rundt (herren slutter med ryggen i danseretningen).

3. tur: (takt 9-16) "Guldæbler". Herren danser baglæns og damen forlæns i danseretningen med 8 chassétrin. "Guldæblerne" begyndes med højre hånd.

4. tur: (takt 17-24) Rygkorsgreb. 2 chassétrin frem i danseretningen, 2 chassétrin rundt på stedet (herren baglæns). Gentages.

5. tur: (takt 9-16) Alm. fatning. Hæl og tå med udv. fod og 1 polkatrin avet om - hæl og tå med modsatte fod og 1 polkatrin ret om. Gentages.

6. tur: (takt 17-24) Herren ser i danseretningen - med armene overkors, damen med ryggen mod danseretningen, hænderne i siden, 1 chassétrin og vuggegangtrin sidelæns til højre, det samme til venstre. Gentages.

7. tur: (takt 25-32) Herren ser i danseretningen, damen ryggen mod danseretningen - begge hænderne i siden, "Ryg om ryg". 1 chassé skråt frem til højre, 1 chassé skråt frem til venstre (man står nu ryg mod ryg), 1 chassé skråt tilbage til venstre, 1 chassé skråt tilbage til højre. Gentages (man kan også benytte 1 chassé og 2 gangtrin x 2).

8. tur: (takt 25-32) Begge giver hinanden venstre hånd og danser 1 omgang rundt med 4 chassétrin, og med højre hånd 1 omgang rundt med 4 chassétrin.

9. tur: (takt 33-40) Sidevendt korsgreb. Hæl og tå med udv. fod, derefter bytter herren og damen plads med 1 chassétrin, fatn. bibeholdes (damen ruller foran herren). Gentages tilbage til plads. Gentages.

10. tur: (takt 33-40) "Allemande-tur". Sidevendt korsgreb, herren højre hånd øverst (fatningen må ikke slippes i denne afd.). Damen danser under herrens højre arm og trækker over på hans plads, og herren drejer 1 omgang venstre om, alt mens han danser over på damens plads med 4 chassétrin - gentages spejlvendt hjem.